

DANSKE KUNSTNERTAPETER 1930-1965

DANSKE KUNSTNERTAPETER 1930-1965
© COPYRIGHT 2013: VIBEKE ANDERSSON MØLLER & FORLAGET RHODOS
GRAFISK TILRETTELÆGNING: RUBEN BLÆDEL
FOTOGRAFER: RUBEN BLÆDEL · ROBERTO FORTUNA · LISE JOHANSSON
PERNILLE KLEMP · ARNOLD MIKKELSEN · M.FL.
SMUDSOMSLAG: BENT KARLBY: FLUEPAPIR, 1947.
PERM: IB BUCH: MOSEN, CA. 1943.
FORSATS: BENT KARLBY: GRADUATED NET, 1955.

EAN: 9788772459950
PRODUKTION WWW.RHODOS.DK
PRINTED IN DENMARK BY TARM BOGTRYK A/S

VIBEKE ANDERSSON MØLLER

DANSKE KUNSTNERTAPETER
1930-1965

Udgivet i samarbejde med

NATIONALMUSEET

SYDDANSK UNIVERSITETSFORLAG

RHODOS

INTERNATIONALT FORLAG FOR VIDENSKAB OG KUNST

Udgivet med tilskud fra

BECKETT-FONDEN

BERGIAFONDEN

DANMARKS NATIONALBANKS JUBILÆUMSFOND AF 1968

DRONNING MARGRETHES OG PRINS HENRIKS FOND

FARUMGAARD-FONDEN

FONDEN TIL FORDEL FOR NATIONALMUSEETS

DANSKE SAMLINGER EFTER 1660

LILLIAN OG DAN FINKS FOND

MARGOT OG THORVALD DREYERS FOND

MINISTER ERNA HAMILTONS LEGAT FOR VIDENSKAB OG KUNST

NY CARLSBERGFONDET

OVERRETSSAGFØRER L. ZEUTHENS MINDELEGAT

REALDANIA

TOYOTA-FONDEN

INDHOLD

FORORD.....	8	TAPETFABRIKKEN FIONAS KONKURRENCE 1946-1947.....	62
INTRODUKTION.....	10	ANDEN VERDENSKRIG OG SUCCESEN I USA 1946.....	62
KUNSTNERTAPETER		DAHLS HÅNDTRYKTE BENT KARLBY-KOLLEKTION 1947-1948.....	65
FORHISTORIE OG DEFINITION.....	13	KONSOLIDERING	
DANSKE TAPETFABRIKKER.....	17	KUNSTNERTAPETKOLLEKTIONER FRA ERNST DAHL	
UDRENSNING		OG BRDR. DAHLS TAPETFABRIK 1946-1950.....	71
TAPET OG FUNKTIONALISME.....	21	– <i>NOGET PÅ TAPETET</i> . DANSKE TAPETFABRIKKER 1950.....	78
TAPETDISKUSSIONEN I 1930'ERNE.....	24	ARKITEKTEN ARNE JACOBSEN I 1940'ERNE.....	80
FORENINGEN FOR KUNSTHÅNDVÆRKS KONKURRENCE 1933.....	28	MODISTEN BIRTE GILBERT-JESPERSEN.....	83
C. KRÜGERS TAPETFABRIKS KONKURRENCE 1936.....	30	TAPET OG ARKITEKTUR I 1940'ERNE.....	85
KUNSTNERTAPETER I 1930'ERNE.....	32	OPBRUD	
TEGNEREN IB ANDERSEN.....	35	BRDR. DAHLS TAPETFABRIKS KONKURRENCE 1950.....	93
TAPET OG ARKITEKTTEGNEDE HUSE.....	38	DAHLS TAPETKUNST 1951-1954.....	96
TAPET OG ARKITEKTUR I 1930'ERNE.....	39	DANSK TAPETHANDLERFORENINGS KONKURRENCE 1954.....	100
OPBLOMSTRING		BRDR. DAHLS TAPETFABRIKS KONKURRENCE 1955.....	102
FDB'S PÆDAGOGISKE INDSATS 1943.....	47	FORNYELSE	
KUNSTNERTAPETERNES OPSVING. FIRMAERNE ERNST DAHL		DET ABSTRAKTE GENNEMBRUD CA. 1955.....	105
OG AAGE DAHL & CO. CA. 1940-1945.....	48	ORGANISK STOFFLIGHED OG INDVENDIG	
UDSALGET FOR C. KRÜGERS TAPETFABRIKS KONKURRENCER		BEKLÆDNING CA. 1955-1960.....	113
1943-1944 OG 1945.....	57	TAPET OG SAMTIDSKUNST CA. 1955-1960.....	119
FIRMAET ERNST DAHLS OG BRDR. DAHLS TAPETFABRIKS		FORTÆLLENDE OG TEMATISKE TAPETER CA. 1955-1960.....	126
KONKURRENCE 1946.....	58	FIONAS INTERNATIONALE KONKURRENCE 1957 OG	
		I.G.I.S KONKURRENCE 1958.....	133

TAPETTEGNERE I 1950'ERNE		NOTER.....	255
ARKITEKTERNE EBBE OG KAREN CLEMMENSEN.....	135	KILDEFORTEGNELSE.....	265
ARKITEKTEN ERNST WEDELL-WEDELLSBORG.....	139	LITTERATURFORTEGNELSE.....	269
KUNSTNEREN POUL GERNES.....	144	ORDLISTE.....	279
KUNSTNEREN GUNNAR AAGAARD ANDERSEN.....	148	FOTOGRAF- OG ILLUSTRATIONSLISTE.....	280
ARKITEKTEN ARNE JACOBSEN I 1950'ERNE.....	150	TAPETER GENGIVET 1:1.....	282
TEGNEREN MIS OLUFSEN.....	154	NAVNEREGISTER.....	310
NEDGANG		NAVNEREGISTER FOR TAPETER	
ERNST DAHLS KUNSTNERTAPET-KOLLEKTION 1959-1960.....	159	OG TAPETKOLLEKTIONER.....	317
KUNSTNERTAPETER CA. 1960-1965.....	164	STEDREGISTER.....	322
TAPET- OG FARVERÅDETS KONKURRENCE 1966.....	171		
TAPETSITUATIONEN I 1960'ERNE.....	173		
TAPET OG ARKITEKTUR CA. 1950-1965.....	176		
TAPETTEGNERE FRA 1940'ERNE			
TIL 1960'ERNE			
TEGNEREN EDITH BRØNDAL.....	181		
TEGNEREN VIBEKE KRAUSE.....	183		
TEGNEREN PREBEN DAHLSTRØM.....	191		
MALEREN OG DESIGNEREN IB BUCH.....	199		
ARKITEKTEN BENT KARLBY.....	204		
KUNSTNERTAPETER I HJEMMENE.....	217		
AFSLUTNING: DEN HVIDE DØD.....	249		

F O R O R D

Under arbejdet med denne bog har jeg mødt stor imødekommenhed og megen hjælpsomhed fra mange sider. Jeg skylder mange stor tak.

I den første fase, hvor opgaven alene gjaldt indsamling af tapeter, og hvor der end ikke var tænkt på en bog, var kunsthåndværker Eva Knakkegaards begejstring smittende, ligesom min kollega museumsinspektør Wibeke Haldrup Pedersens entusiastiske indsats var inspirerende.

Senere, mens bogen var under udarbejdelse, har jeg haft stort udbytte af drøftelser med tidligere overbibliotekar, dr.phil. Mirjam Gelfer-Jørgensen og museumsinspektør Kirsten Toftegaard, Designmuseum Danmark.

Undervejs i min søgen efter tapeter og oplysninger har jeg fået uvurderlig hjælp fra

utallige sider. Hanne Backhaus, Aage Helbig Hansen, Vibeke Krause og Inge Falkentorp Rein, der selv har tegnet tapeter, har ydet mig bistand af stor betydning ved at give mig indsigt i deres eget arbejde såvel som i branchens arbejdsforhold.

Familiemedlemmer til flere af de tapettegnere, som er omtalt i bogen, har øst af deres viden og åbnet deres private arkiver for mig. Jeg skal rette en særlig tak til Else Buch, Gitte Buch, Ulrikka Gernes, Lotte Gilbert-Jespersen, Jesper Karlby, Inger Middelboe, Vibeke Mortensen, Inge Nobel, Michael Nobel, Hans Schrader og Ruth Wesenberg-Lund.

Jeg skal ligeledes takke tidligere tapetfabrikant Bent Dahl og direktør Anders Dahl fra Dahls Tapet for at have delt deres viden om Brdr. Dahls Tapetfabrik med mig og for

at have givet mig adgang til tapetfabrikkens arkiv. Production manager Jens Gundertoft fra Fiona/Flügger har været mig til stor hjælp ved min gennemgang af Fionas arkiv, ligesom de tidligere tapetfabrikanter Per Brønner og Torben Brønner fra Fiona gav mildt har bistået med værdifuld viden.

Mange har med stor generøsitet åbnet deres hjem for mig, så jeg har kunnet studere endnu bevarede tapeter på stedet, og givet mig indsigt i det enkelte hjemms tapethistorie. Tak for dette til Karen Dalager, Knud H. og Aase Ditlevsen, Ellen Guise, Peter Jacobsen, Jutta Jeppesen, Ketty Jørgensen, Ida og Per Stengade, Knud Thieme, Lise Thorsen og Lise Ørskov.

Tilsvarende står jeg i gæld til Susanne Birgens, Inger M. Christensen, Jens Fløge, Susanne Kjær og Grethe og Tom Wie-

gandt, der ved erindringer og bevarede tapetruller har gjort deres eller deres families hjem med tapeter levende for mig.

Endvidere har Heinz Diedrich, Hanne og Jørn Kofoed, Bente Larsen, Kai Høffer Larsen, Anne Mette Schøler, Peter Læssøe Stephensen, Verner Thomsen og Elsebeth Winther bidraget med vigtige oplysninger.

Jeg vil yderligere gerne takke de mange kolleger på museer, arkiver m.m., der har hjulpet mig undervejs i mit arbejde: Ballerup Museum, Cooper-Hewitt, National Design Museum, Smithsonian Institution, Danmarks Kunstbibliotek, Samlingen af Arkitekturtegninger, Designmuseum Danmark, Handtryckta Tapeter AB, Holbæk Museum, Nordiska museet, Whitworth Art Gallery, The University of Manchester og Øhavsmuseet Faaborg.

Også mine kolleger på Nationalmuseet, registrator Mona Rasmussen, museumsassistent Elisabeth Christiansen og konservator Vibe Edinger, har med deres hjælp til identifikation af genstande og utrættelige fremtagning af samme haft stor betydning for projektets forløb. Tilsvarende vil jeg fremhæve Nationalmuseets fotograf Roberto Fortuna, der med indlevelse har forestået fotograferingen rundtomkring i landet. Af stor betydning har det tillige været, at overinspektørerne på Danmarks Nyere Tid, Annette Vasström, Karin Tybjerg og Christian Sune Pedersen, alle har ydet projektet støtte såvel som sørget for arbejdsro. I denne sammenhæng skal tillige Farumgaard-Fonden takkes for et arbejdslegat, der har været af meget væsentlig betydning for projektets gennemførelse.

Forlaget Rhodos takkes for det engagement og den entusiasme, som det har mødt projektet med både under planlægningen af bogen og senere ved dens tilblivelse. Tak til Syddansk Universitetsforlag for væsentlig og positiv medvirken. Tak også til korrekturlæser Peder Norup for en uvurderlig indsats.

Til de mange fonde, som har bidraget til bogens tilblivelse, retter jeg en særlig tak. Uden disses tillid til projektet ville nærværende bog ikke have været mulig.

Vibeke Andersson Møller

INTRODUKTION

Som museumsinspektør på Nationalmuseets afdeling Danmarks Nyere Tid blev jeg i sommeren 2002 kontaktet af kunsthåndværker Eva Knakkegaard, der stod foran en flytning. I hendes kælderrum lå en stor samling tapetruller, der fortrinsvis stammede fra 1950'erne. Dem havde hun i 1972 fået fra farvehandler Dan Olsens nedlagte butik i Stefansgade 35 på Nørrebro. Dengang havde tapetrullerne været på vej til kassation, og det var de nu igen, medmindre Nationalmuseet var interesseret i at overtage dem.

Efter en besigtigelse af tapeterne var der ingen tvivl om, at de udgjorde en interessant samling, en slags tidslomme fra en almindelig tapethandels sortiment. I Danmarks Nyere Tids samling fandtes der allerede mange tapeter, men de fleste var enten ældre eller, hvis de var nyere, blot små fragmenter, der hovedsageligt var indsamlet i

forbindelse med afdelingens undersøgelse af københavnske saneringsejendomme i 1950'erne og 1960'erne. I løbet af sommeren gennemgik museumsinspektør Wibeke Haldrup Pedersen og jeg derfor den nyopdannede samling og udtog én rulle af hvert mønster samt i få tilfælde mange af samme slags.

Ved den efterfølgende registrering af tapetrullerne gik det for alvor op for mig, at der næsten ikke fandtes tilgængelige oplysninger om de danske tapetfabrikker, tapetproduktionen, tapettegnerne og brugen af tapeter i Danmark fra tiden efter anden verdenskrig. Nyere dansk tapetproduktion var stort set overset i den danske forskning. Nu afdøde arkivar og seniorforsker Margit Mogensens udgav i 2005 sin både gode og grundige undersøgelse af danske tapetfabrikker, *Tapet i Danmark i 200 år. Fremstilling og anvendelse ca. 1730-1930*. Imidler-

tid begrænser hendes behandling af emnet sig med enkelte undtagelser til tiden frem til 1930.

Da jeg nogle år senere fik mulighed for at gå i gang med et forskningsprojekt, var det derfor nærliggende at pege på nyere dansk tapet som et område, hvor øget viden ville kunne gøre gavn. Mit valg faldt på kunstnertapeterne. Dels befandt kunstnertapeterne sig i spændingsfeltet mellem kunstindustrien på den ene side og arkitekturen og kunsten på den anden side. At afdekke kunstnertapeternes udvikling er også at kaste lys over udvekslingen mellem de forskellige kunstneriske discipliner. Dels omsatte kunstnertapeterne, eller i det mindste nogle af dem, tidens arkitektoniske idealer til sine egne præmisser og kan derved vise periodens behandling af rum og interiør ud fra en anden vinkel end den traditionelle arkitekturhistorie.

Som bogen foreligger nu, er den præget af sin forhistorie. Det savn af konkrete oplysninger om tapetproduktionens aktører og den kunstneriske kontekst, som jeg oplevede under registreringen af de nyindsamlede tapetruller, har i høj grad sat sine spor på min undersøgelse. I det foreliggende arbejde har jeg således prioriteret faktuelle oplysninger højt, også hvor det til tider måtte forekomme at være lidt tung læsning.

Det er mit håb, at denne bog både kan bruges som et opslagsværk til bestemmelse af konkrete tapeter og kan læses som et oversigtsværk over udviklingen i danske kunstnertapeter. Som sådan kan den opfattes som en slags håndbog, der måske især kan finde sin berettigelse ved museernes jævnligt tilbagevendende opgave med bestemmelse og udvælgelse af genstande, in casu tapeter. Imidlertid håber jeg også, at den vil kunne læses i sin helhed som den fa-

scinerende fortælling om rumkunst i den modernistiske periode, som tapeterne byder på. I mine bestræbelser på at imødekomme dette er bogen bygget op som en kronologisk fremstilling, der er afbrudt af mindre biografier over udvalgte tapettegnere. Gentagelser har af samme årsag ikke helt kunnet undgås, men forhåbentlig begrænser de sig til et omfang, hvor læsningen vil være uantastet af det.

Som megen anden grundforskning bygger bogen på indsamling af store mængder data. Da den hidtidige forskning i emnet var umådelig lille, har selve indsamlingen og behandlingen af oplysninger været et omfattende, men heldigvis også fornøjeligt, stykke arbejde. Imidlertid har den store dataindsamling visse konsekvenser. Som alle andre forfattere og forskere har jeg måttet prioritere tid og indsats. Nogle vil derfor kunne savne en mere dybtgående diskussi-

on af tapetmønstrenes forhold til de samtidige tekstilmønstre eller i det hele taget til periodens bredere kunstindustrielle kontekst i ind- og udland. Dette er udeladt til fordel for et snævert fokus på bogens primære emne, de danske kunstnertapeter, omstændighederne ved deres tilblivelse, deres ophavsmænd og så vidt muligt deres brugere. At forfølge yderligere spor må jeg overlade til andre. Til gengæld er det mit ønske, at denne første præsentation af materialet vil kunne skærpe vores opmærksomhed på den kulturhistoriske, kunstindustrielle og arkitekturhistoriske betydning, som tapeterne har. Hvis vi kan vise bare lidt større omsorg for den kulturarv, som et tapet fra 1950'erne repræsenterer, og gerne bevare enkelte, hvor det måtte være foreneligt med en nutidig hverdag, er meget nået.